BIBLIOGRAFIE

1. Cardaș, Gheorghe. *Prefață* În: Poeții şi prozatorii Basarabiei până la Unire (1812-1918), București, 1937.
2. Ciobanu, Ștefan. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chișinău, 1993.
3. Lovinescu, Eugen. Istoria literaturii române contemporane. 1900-1937. București, 1989.
4. Sadoveanu, Mihail. *Prefață* În: Pan. Halippa Flori de pârloagă (1912-1920).— Iași, 1921.
5. Iorga, Nicolae. *Calendarul ligii culturale pe anul 1909.* Vălenii de Munte, 1908.
6. Iorga, Nicolae. *Istoria literaturii românești contemporane.* București, 1985.
7. Călinescu, George. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Ediția a II-a, revăzută și adăugată. București, 1986.
8. Comarnescu, Petru. *Poezii energetice și dinamice scrise la 1907 și 1905.* În: Revista Fundațiilor Regale, 1943, nr.3.

LEONIDA LARI. „LIRA ŞI PĂIANJENUL”. CONDIŢIA ANTINOMICĂ A POEZIEI

LEONIDA LARI. "LIRA AND THE SPIDER". THE ANTINOMICAL CONDITION OF POETRY

Timofei Roşca, dr. hab. în filologie,
UPS „Ion Creangă”din Chişinău
Timofei Roşca, PhD habilitated, associate professor,
SPU „Ion Creanga”, Chişinău
ORCID: 0000-0002-6546-6624

CZU 821.135.1.09(478)

Abstract

"Lira and the Spider" is not a simple anthological title. In the two symbolic entities Leonida Lari put important and deep meanings. They are quoted at several conceptual levels: historical, social - political, geopolitical, moral, intimate, philosophical, psychological, artistic etc. It is an antinomic conjugation between the two poles: one of the eternal, of the nobility or of the ennoblement of the world, which includes by meaning the song, the beautiful, the sublime. The other involves the inoculated ephemeral, the disguised danger, which lurks in the corners of life, existence, society.

Key-words: antinomy, antipoetry, daimonian, lyrophantasmagoric.

Poezia este aerul matinal care asigură viaţa spirituală, dă sens şi speranţă zilei pe care o trăim. Poezia este taină, ca şi sacralitatea, cum demonstra Mircea Eliade, şi i se oferă celui „chemat”, celui cărui „i se revelează”, celui care o „asistă” (Nichita Stănescu).

În condiţii de viaţă echilibrată, într-un regim social cu o democraţie sănătoasă, poezia aprofundează marile sensuri ale existenţei, alină sufletele, le înnobilează. Altfel se întâmplă atunci când se încalcă legităţile firii, în condiţii dictatoriale, când fiinţei umane i se inoculează contravenţii, când se falsifică în mod flagrant însuşi sensul vieţii, perspectivele ei, dreptul de a fi.

Fenomenul e cu atât mai semnificativ, dacă îl raportăm la viaţa unui neam sau popor, care şi-a clădit destinul în timp şi istorie. Poezia, în asemenea condiţii, e nevoită să-şi schimbe registrele, să-şi asume strategiile în vederea salvării adevărului, devine străjerul sănătăţii

spirituale, atacate de viruşii ideologici, ameninţate de păianjenul ipocriziei politice care se depune tot mai insistent pe retina conştiinţei umane.

Am recurs la un asemenea preambul, ca să ne apropiem din start de semnificaţiile incitante ale antologiei Leonidei Lari, întitulate nu altfel decât „Lira şi păianjenul" (Hyperion, 1992).

Geneza poeziei, ca fenomen divin, universal, se regăseşte în cântec, în sunetul „lirei", de unde şi provin termenii. Primul, „lira", trimite la geneza fenomenului poetic, de unde aflăm, că iezuitul german Athanasius Kircher inventase „lira eolină sau harpa de vânt" – „o cutie lungă şi îngustă de lemn, cu o uşoară curbură şi cu opt până la douăsprezece corzi întinse peste două căluşuri şi acordate în unison" (Ferber, 2001,106). Instrumentul era aşezat într-o deschizătură, „fereastră", prin care „vântul", aflat în grija zeului Eol, „să scoată un sunet armonios".

De remarcat, că „lira" şi „vântul" în poezia lariană se află într-o unitate simbolică intrinsecă şi articulează cu sensul de universalitate şi divinitate. Poezia, înţeleasă în acest sens, este un fenomen de „temut": „Să te temi, dragul meu, să-mi faci rău ..." („Arta").

Referitor la cel de – al doilea termen titular – „păianjenul", pe lângă atâtea conotaţii contrapuse, o deţine şi pe cea de „otravă" sau „murdărie". La Shakespeare (Henric al YIII-lea") sau la Swift („Albina"), spre deosebire de insecta lucrătoare, care „işi adună cunoaştere cu mare muncă", „din mai multe surse", păianjenii „işi produc firele din propriul lor abdomen" ; „unul produce murdării şi otravă, cealaltă miere şi ceară" (Ferber, 2001, 196).

Poeta va da curs acelor îmbinări de semnificaţii şi sugestii ale entităţilor amintite, menite să contribuie la aprofundarea conceptului axial, să releve condiţia vieţii semenilor, aflaţi fatalmente sub o reţea de legi şi principii, produse din „propriul abdomen" al unui regim tentacular, pe cât de grandilocvent în intenţie, pe atât de utopic şi efemer în esenţă. Poeziile incluse în volum au orientarea să sondeze anomalicul fenomenului diabolic, deseori prin antipoezia, „otrava" lui. În al doilea rând, să–l dezaxeze, să–l dezarmeze, să-l anuleze la modul ontogenetic, filosofic, metafizic. În această carte vom regăsi poezii şi proze, întâlnite şi în alte culegeri. Autoarea, însă, ca de fiecare dată, le concordează cu ideea axială, enunţată în generic, aşa încât întregul ansamblu liric primeşte ca şi cum tonalităţi, acordate în unison cu conceptul scontat.

Bineînţeles, pentru a întreprinde asemenea incursiuni şi a le aduce la cugetul şi inima semenilor săi, acea conştiinţă trebuie trezită. Poeta recurge la ceea ce este legat genetic de simţire, face racurs la istorie, dezveleşte răni sufleteşti : „Mă părăseşte timpul. M – a uitat .../ Prin ridurile grotei, austere / Nu mai răzbate al dragostei îndemn ..." („Asceză dacică"). Surpriza istoriei e privită ca un blestem. Versul comunică în limbajul emblematic („Dacii şi zimbrul dacic"), drept suport îi serveşte drama mioritică („Cifrul Mioriţei")

Şi în această culegere este reluat dialogul hamletian cu „duhul" lui Ştefan cel Mare. Rostirea se eficientizează în limbajul gravităţilor: „că fraţii de – o mamă aparte se ţin / Şi sângele lor declarat e străin, / Fiindcă e altul hotarul ... Bat clopote tare, de vuie–n Cuvânt / Ne-nduplecata – Ntrebare: / Sunt două popoare cu – acelaşi pământ? / Un singur popor e cu – acelaşi mormânt - / La Putna lui Ştefan ce Mare! („La Putna").

Antologia apelează la variate „coduri” ale tradiţiei populare, sufleteşti, inclusiv la cel de „rugă” sau „blestem” („Rugă de dimineaţă”, „Rugă de apărare”, „Rugă către Maica Domnului”, „Rugă de totdeauna”.

Pe aceeaşi cale strategică aplică poeta şi simbolurile cu semnificaţii evanescente, cum ar fi culorile, ca şi la Leonid Dimov, inclusiv culoarea albă, un alb deghizat, aşa cum il atestăm în „Balada cu demoni albi”, care ne aminteşte de „Doina” eminesciană : „De cugetare covârşit, /N-am prins că –n ziduri au răzbit / Cu tot cu cai şi-n pas săltat / În trista-mi casă au intrat, / În casa fără bogăţii / Cu cărţi şi foi de poezii ...”

În scopul deşteptării „mândriei şi răbdării” (Liviu Damian) poeta recurge uneori la invenţii de situaţii sui-generis strategice ispititoare, la antidoturi ideologice spectaculare, cu scopul de a diagnostica complotul, politica de desfiinţare a naţiunii. Poezia „Scrisoare către domnul Cleşte” e scrisă în termeni deschişi, aproape răsuflaţi, dar ei sunt situaţi pe o pistă ideologică condiţională, menită să deconspire scopurile geopolitice, condamnate de popoarele lumii, şi, totodată, să impună fondul genetic al neamului care nu dispare niciodată : „Nimic nu s-a – ncheiat, domnule Cleşte, / O, chiar nici moartea toate nu le –ncheie / Şi sufletul ce nu îl simţi, fireşte, / Răsuflă şi–n bărbat şi-n femeie ... // Dar vezi, domnule Cleşte, mai există / O datorie –a noastră peste scheme / Pentru această naţiune tristă, /Al cărei sânge ni s-a dat pe-o vreme. // Şi nu constă în a-mbuiba cetatea / Spre jindul străinimii cu registru, / Ci de-a le-ntoarce –odată libertatea / Robilor ăştia dintre Prut şi Nistru ...”

Poeta se referă şi la „păianjenul intern. Tabloul degringolării teritoriale a Moldovei, precum şi miopia diplomatică, contribuitoare prin actele semnate, sunt în viziunea poetei pe de-a dreptul dezolante. Poeta nu riscă să comunice în termenii factologici, în limbajul tristului sarcasm: „Politicienii răsuflaţi semnează hârtii / Pe ani şi ani înainte, / Satan, sfetnicul lor principal, / Îi învaţă de minte. // Scribi mărunţei se întartă şi ei / Să semneze măcar declaraţii / În spriginul celor ce le-au vândut / Mamele, taţii” („Glasul naţiunii”). Gravitatea realului concurează canonul artistic.

Demascarea „păinjenişului” are loc şi la nivel filosofic, metafizic. Lira pătrunde în subconştient, în latenţe, pentru a preveni sau a neutraliza viciul. Poezia comunică acum mai mult cu „ochii minţii” („Poeţilor”). Cu funcţie de reper vectoral autoarea include, cum aminteam, şi poezii regente din celelalte volume. Un exemplu viabil, în acest sens, este deseori reluata poezie intitulată „Daimonul meu”. În contextul „Lirei şi păianjenului” textul vorbeşte, o dată în plus, despre valoarea sinelui, a propriului spirit, acordat acum în regim daimonian, ca şi în sistemul metafizic blagian („Daimonion”).

Cât priveşte modelul emancipării şi ocrotirii „mine” – lui, ameninţat de „păianjen”, Leonida Lari îl preia din „Odă (în metru antic)” a lui Mihai Eminescu, mizând, mai cu seamă pe latura voinţei hyperionice : „Pe-o cărare de aer urma-îl –voi mută, pe-un gând / Fără capăt de lume, pe-o vrere ce nu se mai curmă, / Şi din graiul acesta nici secolul cel mai flămând / Nu va şterge–a mea urmă”. „Foamei” materiale „organizate” i se opune hrana spirituală, în primul rând limba, în care ne-am născut, „casa fiinţării noastre” (Martin Heidegger) şi fără de care dispărem ca naţiune.

Slăbiciunea, nepăsarea, „spaima” în faţa infinitului reprezintă, ca şi la Lucian Blaga, moartea spiritului – cel mai greu păcat în faţa sorţii: „De chipul nesfârşirii mă simt atât de-

nvins, / C-aud imense spaţii la suflul meu vuind / Şi m-aş lăsa ca luntrea pe val alunecând / Dar soarta–mi stă în uşă cu arcu-ntins, întins („De chipul nesfârşirii”).

În stilul ecuaţiei barbiene, tot aici şi acum, poeta ne oferă şi o definiţie a „gândului”: „O, circuit fluidic, pe viaţa-mi împărat - /La formă gându-aduce cu-n ou neterminat, / Un început al lumii în care rând pe rând / Ne pomenim cu toţii gândiţi, născuţi, gândind” („Gândul”).

Principiul de modelare a universului, ca şi la Mihai Eminescu sau la Constantin Brâncuşi, e cel ovoidal, de aceea şi gândul se modelează conform acestui criteriu. Eul poetic trece printr-o cosmogonie pluvială a îngândurării: „Întunericul plesneşte pe alocuri. Cad ploi diferite de gânduri, una, însă, le e forma: ovoidală. De undă, de meteor” („Semănarea apelor”). Ceea ce vrea să sublinieze poeta, în ultima instanţă, e că nimic nu dispare, inclusiv spiritul, totul se află într-o rotaţie veşnică.

Poezia, în cazul dat, e ca o introducere în „filosofia spiritului”, în sens heghelian, dar raportată, cum aminteam, la propria experienţă de simţire şi cugetare, pentru a ne apropia de secretele inaugurale ale cunoaşterii, inclusiv ale celei artistice, nesofisticate, dar nici banalizate. Leonida Lari este unul din rarele spirite de creaţie de la noi care îmbină, în mod insolit, lirosoficul cu lirofantasticul sau lirofantsmagoricul, explorând la acest nivel motive axiale, cum ar fi „vântul”, de exemplu, personalizat la limită, până la identificarea anamnetică cu eul poetic: „Atunci când transpare prin sufletu-mi această tângă el ... se vrea om. Şi mă vreau vânt”. Vântul, ca expresie a stihiei conştientizate, se contopeşte anamnetic, cum am spus, cu poezia însăşi, „cu lira eolină”, de care aminteam la început – un mod sau fel al poetei de a-şi deconspira tainele eului, însoţitor de poezie.

Concluzie. Fenomen spiritual, sufletesc, autarhic, cu suport mistic şi cu datoria de a aprofunda esenţele realităţii şi vieţii, a înnobila frumosul în lume şi în societatea umană, poezia are, totodată, dreptul la replică. Ea intervine în momente de cumpănă, atunci când sunt încălcate legile firii. Un exemplu de prestanţă artistică plenară, consacrată în acest sens, este şi poezia Leonidei Lari. În lirica ei cuvântul se revoltă împotriva rapacităţii, atentatelor la existenţa poporului pe care îl reprezintă. Poeta nu incită fobia. Ea pune în faţă realităţile vieţii cu partea lor deghizată, suscitantă, egală cu antipoezia. Mai mult: printr-o cvasimetafizică luminiscentă Leonida Lari înlătură nu doar păianjenul extern, vizibil, dar şi „murdăria”, „otrava” lui toxică, lăuntrică, previne din start cugetul sănătos, legat de destinul neamului şi al ţării. Toate se datorează unui caracter daimonian, mistic – echilibrat, dar şi unui curaj, rar concurat în poezia basarabeană.

BIBLIOGRAFIE

1. Ferber Michael. *Dicţionar de simboluri literare*. Cambridge University Press. Traducere din engleză de Florin Sicoie. Chişinău: Cartier, 2001.